

שמותיהם היהודיים של ההוגים הציוניים

ראשי הזרמים הדתיים שתמכו בעלייה לארץ ישראל ובהתיישבות בה, התלכדו סביב גישות שונות של "ציונות דתית", שראתה בלאומיות היהודית פועל יוצא של תורת ישראל וקבעה שהשגת הריבונות היהודית תבוא תוך שילוב של "עם ישראל, תורת ישראל וארץ ישראל". בין מנהיגי הציונות הדתית היו הרבנים צבי הירש קלישר, שמואל מוהליבר, יצחק יעקב ריינס

אחד מאבותיו הראשונים. בהמשך צמחה "הציונות המעשית", שהטיפה לאמנציפציה של העם היהודי ולקביעת עובדות עצמאיות בשטח: גאולת קרקעות, עלייה לארץ והתיישבות בה. האישים הבולטים שהטיפו לגישה זו היו יהודה לייב פינסקר ומשה לילינבלום. פינסקר (1821-1891), שגל פרעות ביהודי רוסיה הבהיר לו שהאנטישמיות היא

הקריאה ליצירת בית לאומי לעם היהודי, הושפעה בין השאר מרעיונות רומנטיים שנפוצו באירופה ומתהליכים שונים של התעוררות לאומית שהתרחשו באמצע המאה ה-19. בהמשך, כידוע, קיבלה הקריאה חיווק של ממש מבנימין זאב הרצל, שתרם להתגבשותה של התנועה הלאומית-הציונית ולהגדרת מטרתיה. ואולם, בצד גישתו של הרצל נוצרו השקפות ואידאולוגיות אחרות



ומאוחר יותר אברהם יצחק הכהן קוק. השם קלישר מקורו מהעיר קאליש שבפולין (כשם שטולֶטְנו בא מ"טולדור"). השם "מוהליבר" מקורו מהעיר מוהילוב שבביילורוסיה, אם כי יש הקובעים שהמקור הוא במקצוע ה"מוהל" (כשם שהמקצוע "בנאי" = "עמר" (בערבית), יצר את שמות המשפחה הללו). השם "קוק" נובע משם המקום Kuki, כיום Novo Allexandrovsk, הסמוכה לקובנה. משפחת "ריינס", לעומת זאת, נקראה על שם אם סבתו של הרב יצחק יעקב ריינס. שמה של הרבנית בעברית היה מֶלֶכָה = Regina בלטינית = Reina בספרדית = רֵיִינָה בידיש. "הציונות הסוציאליסטית" הייתה אידאולוגיה נוספת, שמיזגה בתוכה ערכי ציונות וסוציאליזם, ושהוגי הדעות העיקריים שבה היו משה הֶס, נחמן סִיֶקִין ודב בר בורוכוב. משה הֶס (1812-1875) היה סופר והוגה דעות, שהשקפתו הסוציאליסטית דרשה להחזיר לחיים פוליטיים את הבסיס המוסרי שבמסורת ישראל ואת החקיקה הסוציאלית השקועה בתורה: שבת, שמיטה, יובל ועוד.

מחלה ממושכת ותמידית, חיבר את ספרו "אוטואמנציפציה", ובו טען שהפתרון למצוקה היהודית חייב לבוא מהעם היהודי עצמו. שמו, פינסקר, מציין את העיר פינסק, כשם ש"ברלין" הוא אדם שמוצאו או פעילותו בברלין. ממקור זה נגזרים גם שמות נוספים: "פינסקי", "פינס'וק" ו"פינס". לעומתו, השם "לילינבלום" (Lilienblyum, Lily+Blume), משמעו פרח החבצלת או השושן (כשם ש"בלומנפלד" משמעו שדה + פרחים). זרם אידאולוגי נוסף כונה "הציונות הרוחנית", שאותו ייצג אחד העם, שטען שלצורך התגשמות התחייה הלאומית דרוש מרכז רוחני בארץ ישראל, שיחנך את תפוצות העם ויפעל נגד סכנת ההתבוללות. ארץ ישראל, לדעתו, אין מטרתה לפתור את השאלה הקיומית והכלכלית של היהודים, או לשמש מקלט פיזי, כי אם לפתור את הבעיה הרוחנית והתרבותית של העם. "אחד העם" הוא שם העט של הסופר אשר צבי גינצברג (1856-1927). השם "גינצברג" מקורו בעיר Günzburg בבווריה שבגרמניה.

בנוגע לדרך להגיע למטרה המשותפת. במאמר זה יתוארו הזרמים השונים והדמויות המייצגות אותם, תוך התייחסות למקור שם משפחתם. מעניין לציין שבשמותיהם של ההוגים השונים, אפשר למצוא כמעט את כל אופני יצירת השמות שפורטו במאמר הפותח של מדור זה ("על-מול" 183): מקום הלידה או הפעילות, שם האב או האם הקדמון/ית של המשפחה, משלה היד של האב המייסד, האזור שבו חיה המשפחה, שם של חיה, חפץ או מתכת, או לפי הכינוי המאפיין את האב הקדמון.

■■■

עוד לפני הציונות, שאפה "התנועה הטריטוריאליסטית" להשיג טריטוריה עצמאית ליהודים במקום כלשהו. כך, למשל, ניסה מרדכי עמנואל נח להקים מדינה יהודית במדינת ניו יורק, ואפילו הרצל עצמו הציע לימים את "תכנית אוגנדה", אם גם רק כ"מקלט לילה". מרדכי עמנואל נח (1785-1851), מהוגי הרעיון, היה עיתונאי, דיפלומט, מחזאי ושופט. שם משפחתו, "נח", נגזר מהשם הפרטי של

הסינתטית, ולטענתו ללא היאחזות ציונית בארץ יהיה המאבק הדיפלומטי לשווא. לפיכך, בהסכמת המעצמות ליישב את ארץ ישראל יש לראות את סופה של הדרך ולא את תחילתה. מקורו של השם "ניצמן" הוא במילה "חיטה" = Weizen בגרמנית = "ווייץ" בידיש, בתוספת Mann = "איש", כלומר איש העוסק בתבואות, מוכר או טוחן חיטה ותבואה.



לשם "סוקולוב" שני הסברים: או על פי משמעותה של המילה הרוסית Sokol = "בז" או "נץ" (ומכאן השמות "סוקולוב" ו"סוקולובר"), או על שם הכפרים: Sokoly (על יד סטניסלוב) ו-Sokolova (על יד פשמישל). גם לשם "מוצקין" שני הסברים: או שמשמעותו Mosnik = Motsa = Motsyn = כוח, עצמה, אומץ, כשם המייצג תכונות אישיות (בדומה ל"קורצמן" = איש קצר = נמוך; "גודמן" = איש טוב), או על שם הכפר Mochany במחוז מינסק.

ולסיום הערה אישית: כשמתוודעים מחדש אל רשימת האישים הנזכרים בכתבה; כשמתעמקים בתורותיהם ומבינים את הלך המחשבה שלהם; כשלומדים להעריך את אישיותם ואיכויותיהם – מתחילים להתגעגע לאישים כאלה. אז מתרונן שירם היפה של נתן יונתן ושלמה ארצי: "איפה ישנם עוד אנשים כמו האיש ההוא", אנשים.... כמותם!

■ תודה מיוחדת לידידי הרבים, כי מהם ו"מכל מלמדי השכלתי".

מקור השם "הרצל" הוא בשם הפרטי "צבי" = Hirsch בגרמנית = הירש = הירש בידיש = הרץ = Hertz (בגרמנית של ימי הביניים). כינוי החיבה וההקטנה של השם, יוצרים את השם "הרצל". הקטנה דומה קיימת בשמות "הרשל" ו"יענקל", ומקור דומה יש לשמות המשפחה "הרצפלד", "הרצברג", "הירשזון" ועוד. שמו המקורי של מקס נורדאו ("זידפלד")



מורכב מ-Süd = South = "דרום", ומ-Feld = Field = "שדה". כלומר: "שדה דרומי", המייצג את האזור שבו גרה המשפחה או שבו היה רכושם. השם "וולפסון" מקורו בשם הפרטי "זאב" = Volf בגרמנית = "וולף" בידיש. "וולפסון" = Volf + Son = "הבן של 'זאב'". שמות משפחה דומים אחרים הם וולפנזון, וולפוביץ, וולפסברג ועוד. "הציונות הסינתטית", שהתפתחה מעט מאוחר יותר, תבעה סינתזה ומיזוג בין הציונות המדינית והציונות המעשית. זרם זה, בהנהגתם של חיים ויצמן, נחום סוקולוב וליאו מוצקין – התגבש בעקבות חילוקי הדעות בין הציונות המעשית לציונות המדינית, וביקש לאחד את הפעולה המדינית עם עבודה מעשית בארץ ישראל. מנהיגיו קבעו שיש ליצור עובדות בשטח, לעלות לארץ, ליישבה ולעבדה, ובה בעת להמשיך בפעילות הדיפלומטית. לדעתם "העובדות" יגדילו את הסיכוי להשגים דיפלומטיים, בעוד שההישגים הדיפלומטיים יקלו על פיתוח התיישבות. חיים ניצמן היה מראשיה של הציונות

משהתברר להם, אחרי מהפכות "אביב העמים", עד כמה מרכזי הממד הלאומי בהוויה המודרנית, הוא פרסם את ספרו "רומי וירושלים", המתנגד להתבוללות וקורא להחזרת המוני יהודים לחיי עבודה ולהקמת מדינה יהודית סוציאליסטית בארץ ישראל. שם המשפחה "הס" נובע במקורו משם המדינה הֶסן שבגרמניה. השם "סינקין", כמו שמות אחרים, מקורו בשם אישה: שרה. "שרק'ס" הוא כינוי חיבה המייצג את יחס השייכות, שמשמעותו הבעל/בן של שרה, וכך גם סינקין. לשם בורוכוב, לעומתם, שני הסברים שונים: השם הפרטי "ברוך" (בידיש "בורוך") עם הסיומת "ov" (כמו ב"שולוב" ו"אורלוב"), או שם אחד מן הכפרים Borokowo (מחוז פלונסק) או Borkow (על יד ורשה). לעומת כל השיטות הקודמות, תמכו הרצל ועוד רבים אחרים ב"ציונות מדינית", שעל פיה יש להקדים ולהשיג ערובות חוקיות וזכויות פוליטיות על הארץ, לפני שהיהודים יתחילו ליישבה. להרצל חברו בין השאר מקס נורדאו, (מקסימיליאן זידפלד) ורוד וולפסון.

לעיון נוסף: